

Θεοδώρα Κούλα

(Εκπαιδευτικός. Μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης)

Οι εθνικές ομάδες στη Βουλγαρία***Ethnic groups in Bulgaria*****Abstract**

This paper explores the past and present status of ethnic groups in Bulgaria. After the Ottoman rule, the population of Bulgaria was quite heterogeneous, including large Turkish and Slav-speaking (Pomak) Muslim ethnic groups. There were also Romance-speaking Vlachs and Greek-speaking Karakachans, Roma, Jews, Armenians, Russians, Bulgaro-Macedonians and Greeks. Between the 1920s and the 1980s Bulgaria organized many “Christianization” campaigns in its effort to adopt a monoethnic model of country. After the fall of the communist regime in 1989, Bulgaria changed course, adopted a new constitution (1991) and passed laws concerning education, religion and the media to restore many of the violated rights of the ethnic groups. Its accession to the European Union in 2007 also contributed to its democratization. However, even today, there are still significant differences between ethnic Bulgarians and the other ethnic groups in terms of living standards, and complaints about discrimination incidents are still being reported.

Key words: Bulgaria, ethnic groups

Δημογραφικά στοιχεία

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο πληθυσμός της Βουλγαρίας είναι 7.364.570 πολίτες. Οι Βούλγαροι είναι 5.664.624 (84,8%). Οι μεγαλύτερες εθνικές ομάδες της Βουλγαρίας είναι οι Τούρκοι, με συνολικό αριθμό 588.318 (8,8%) και οι Ρομά που αριθμούνται σε 325.343 άτομα (4,9%). Το 9% του πληθυσμού δεν έχει αποφασηθεί την εθνικότητά του. 49.304 πολίτες έχουν δηλώσει ότι ανήκουν σε άλλες εθνικές ομάδες, όπως Αρμένιοι, Βλάχοι, Σαρακατσάνοι, Έλληνες, Βούλγαρο-Μακεδόνες και Εβραίοι.

Κυρίαρχη θρησκεία στη Βουλγαρία είναι ο χριστιανισμός. Το 76% των πολιτών είναι Ανατολικοί Ορθόδοξοι και το 2% Καθολικοί και Προτεστάντες. Οι Μουσουλμάνοι αποτελούν το 10%. Το 4,7% του πληθυσμού δηλώνουν άθεοι και το 7,1% δεν έχει δηλώσει το θρησκευτικό του δόγμα¹.

Σύνταγμα της Βουλγαρίας (1991)

Το άρθρο 2 προστατεύει την εδαφική ακεραιότητα της χώρας, απαγορεύοντας την ίδρυση αυτονομιστικών, αποσχιστικών κινήσεων. Το άρθρο 11 απαγορεύει τη δημιουργία πολιτικών κομμάτων με εθνικά, φυλετικά ή θρησκευτικά κριτήρια. Το

¹ http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf, σελ. 2-4, 23

άρθρο 44 απαγορεύει τη σύσταση οργανώσεων που μπορεί να απειλήσουν την εδαφική ακεραιότητα της χώρας, καθώς και να προκαλέσουν εθνική, φυλετική ή θρησκευτική εχθρότητα.

Το άρθρο 3 ορίζει τη βουλγαρική ως επίσημη γλώσσα του κράτους και το 36 αναγνωρίζει το δικαίωμα σε όσους πολίτες δεν έχουν τη βουλγαρική ως μητρική γλώσσα να μαθαίνουν και τη δική τους παράλληλα με τη βουλγαρική.

Το άρθρο 6 αναγνωρίζει την ισότητα των πολιτών και το 41 την ελευθερία του λόγου. Το άρθρο 13 αναγνωρίζει το δικαίωμα στην ανεξιθρησκία, ορίζοντας την ανατολική ορθόδοξη χριστιανική πίστη ως παραδοσιακή στη Βουλγαρία. Στο ίδιο άρθρο γίνεται διαχωρισμός των θρησκευτικών θεσμών από το κράτος και διευκρινίζεται πως δεν πρέπει να συνδέονται με πολιτικές σκοπιμότητες².

Ειδικότεροι νόμοι

Ο νόμος για το Ραδιόφωνο και την Τηλεόραση προβλέπει τη μετάδοση εκπομπών εκτός από τη βουλγαρική και στις άλλες γλώσσες των εθνικών ομάδων και την προβολή της κουλτούρας τους (άρθρα 6, 7, 10, 12). Απαγορεύει ακόμη την προβολή εκπομπών που παρακινούν σε διακρίσεις μεταξύ των πολιτών (άρθρα 17,76)³. Ο νόμος για την προστασία και την ανάπτυξη της κουλτούρας προβλέπει τη διάθεση κονδυλίων για την προαγωγή του πολιτισμού όλων των πολιτών (άρθρο 31)⁴.

Τα άρθρα 162-165 του Ποινικού Κώδικα της Βουλγαρίας περιλαμβάνουν κυρώσεις για όσους προτρέπουν σε φυλετικό και θρησκευτικό μίσος, όσους ασκούν βία και κάνουν επιθέσεις σε πολίτες για τέτοιους λόγους⁵. Στον Κώδικα Εργασίας επίσης, το άρθρο 8 απαγορεύει την έμμεση διάκριση λόγω εθνικής καταγωγής, φυλής, χρώματος ή πολιτικών πεποιθήσεων στην αναζήτηση εργασίας⁶.

Όσον αφορά τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας των εθνικών ομάδων, ο νόμος για την εθνική εκπαίδευση (1991) προβλέπει το δικαίωμα όλων στην εκπαίδευση χωρίς περιορισμούς ή ειδικά προνόμια (άρθρο 4). Το άρθρο 8 επιτρέπει την εκμάθηση της μητρικής γλώσσας σε εκπαιδευτικά ιδρύματα υπό τον έλεγχο της πολιτείας εκτός του δημόσιου σχολείου⁷. Το 1999 στη νομοθετική ρύθμιση για την εφαρμογή του εκπαιδευτικού νόμου προβλέπεται στο άρθρο 8 η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας στα σχολεία των δήμων ως μάθημα επιλογής, εφόσον πληρούνται τα κριτήρια του απαιτούμενου αριθμού των αλλόγλωσσων μαθητών ανά τάξη⁸. Ο απαραίτητος αριθμός για να διδαχθεί η μητρική γλώσσα είναι έντεκα μαθητές ανά τάξη στα κοινά σχολεία και οκτώ στα ειδικά. Μπορούν να διδάσκονται τη γλώσσα

² <http://www.parliament.bg/en/const>

³ http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_RadioTV_excerpts_English.htm

⁴ http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_Culture_excerpts_English.htm

⁵ <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8881/preview>

⁶ https://osha.europa.eu/fop/bulgaria/bg/legislation/law/kt_en.stm

⁷ http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_Education_English.htm

⁸ http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_EducRules_excerpts_English.htm
http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_EducHours_excerpts_English.htm

τους τρεις ώρες στην πρώτη τάξη, δύο από τη δεύτερα ως την τετάρτη και τρεις από την πέμπτη ως την όγδοη⁹.

Το 2002 ψηφίστηκε ο νόμος περί θρησκευτικών δογμάτων¹⁰ που αντικατέστησε τον προηγούμενο νόμο του 1949 και αναγνωρίζει το δικαίωμα της ανεξίθρησκίας σε όλους τους πολίτες¹¹. Ο προηγούμενος νόμος υποχρέωνε τις θρησκευτικές οργανώσεις να ζητούν έγκριση για να λειτουργούν από το συμβούλιο των υπουργών και να δηλώνουν αναλυτικά τις δραστηριότητές τους στη Διεύθυνση Θρησκευτικών Ζητημάτων. Το 2002 ο ρόλος του σώματος αυτού έγινε περισσότερο συμβουλευτικός παρά ελεγκτικός¹². Η θρησκεία δεν διδάσκεται στο δημόσιο σχολείο, αλλά σε ιδιωτικά ιδρύματα κατόπιν έγκρισης του υπουργείου παιδείας¹³.

Πολιτική προστασίας μειονοτήτων

Το 1997 συστήθηκε το Εθνικό Συμβούλιο για τα Εθνικά και Δημογραφικά Ζητήματα στο οποίο μετέχουν μέλη όλων των εθνικών ομάδων πλην των Βούλγαρο-Μακεδόνων. Το 1999 συμφωνήθηκε να ξεκινήσει το Πρόγραμμα-Πλαίσιο για την Ισότιμη Ένταξη των Ρομά και τέθηκε σε εφαρμογή η Σύμβαση-Πλαίσιο για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων¹⁴. Το 2004 τέθηκε σε εφαρμογή το σχέδιο για τη βελτίωση της πολιτικής απέναντι στις μειονότητες από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και των Διακρίσεων¹⁵. Δεν έχει υπογραφεί ακόμα το πρωτόκολλο 12 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹⁶ ούτε ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Μειονοτικών ή Περιφερειακών Γλωσσών¹⁷ ή το πρόσθετο πρωτόκολλο για την αντιμετώπιση του ηλεκτρονικού εγκλήματος¹⁸.

Τούρκοι

Οι Τούρκοι της Βουλγαρίας κατοικούν στις περιφέρειες Κίρτζαλι, Δοβρουτσά, Σούμεν, Σιλίστρα, Ράζγκραντ και σε κάποια ορεινά χωριά στην οροσειρά του Αίμου¹⁹.

⁹ <http://www.erisee.org/downloads/2013/2/b/minority%20EDU-Bulgaria%202004.pdf>, σελ. 11

¹⁰ <http://www.legirel.cnrs.fr/spip.php?article540&lang=fr>

¹¹ http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_Denominat_English.htm

¹² <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=10428&Language=EN>, παρ. 3

¹³ <http://www.kirchenrecht.net/bg/relig.pdf>, σελ. 18-19

¹⁴ <http://www.minorityrights.org/?lid=2426>, παρ. 16, 18

¹⁵ http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/Bulgaria_Project_Guidelines.pdf

¹⁶ Γραμματικός Β. Ε.: *Η διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρενζείνια κράτη της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.*, (εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010), σελ. 177 Το πρωτόκολλο αυτό επεκτείνει την απαγόρευση των διακρίσεων (του άρθρου 14) σε κάθε έννομο δικαίωμα και αναφέρει ρητά τη συσχέτιση με κάποια μειονότητα ως απαγορευμένο παράγοντα διακρίσεων.

(<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/177.htm>)

¹⁷ *Ibid.*, σελ. 209, 227-228. Το άρθρο 10 προβλέπει τη χρήση της μειονοτικής γλώσσας στις δημόσιες υπηρεσίες, την αναγραφή τοπωνύμων στη γλώσσα αυτή, τη χρήση της σε δημόσιους λόγους σε περιοχές που κατοικούνται από μεγάλο αριθμό κάποιων μειονοτήτων.

¹⁸ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1581941&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>; I.5

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/189.htm>

¹⁹ <http://www.minorityrights.org/2430/bulgaria/turks.htm>, παρ. 1

Η χρονική τοποθέτηση της εγκατάστασης των Τούρκων στη Βουλγαρία δεν είναι ξεκάθαρη. Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή, μετά την κατάκτηση των βαλκανικών εδαφών από τους Οθωμανούς, ακολουθήθηκε μία αποικιακή πολιτική με μετακίνηση μεγάλου πληθυσμού στα νέα εδάφη τον 14^ο-16^ο αιώνα. Μία άλλη εκδοχή τους τοποθετεί στην περιοχή ως απόγονους Σελτζούκων Τούρκων που ήρθαν από την Ανατολία στη Δοβρουτσά πριν την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η τρίτη εκδοχή υποστηρίζει πως οι κάτοικοι των κατεκτημένων εδαφών εκτουρκίστηκαν με τη βία, ασπάστηκαν τον ισλαμισμό και συνήψαν γάμους με τους κατακτητές²⁰.

Κατά τον Ρωσο-Τουρκικό πόλεμο (1877-1878), χιλιάδες Τούρκοι δολοφονήθηκαν σε μια πρώτη σύγκρουση χριστιανών και μουσουλμάνων²¹. Το νέο βουλγαρικό κράτος δεσμεύτηκε να σεβαστεί τα κύρια δικαιώματα της τουρκικής και των άλλων μουσουλμανικών μειονοτήτων μετά το Συνέδριο του Βερολίνου (1878). Εξακολούθησαν να λειτουργούν τα θρησκευτικά δικαστήρια και τα τουρκικά σχολεία, να υπάρχουν μουφτήδες και να εκδίδονται εφημερίδες στα τουρκικά. Οι Τούρκοι που έμειναν στην περιοχή διατήρησαν τη γη τους, εκείνοι που έφυγαν όμως την έχασαν, παρά τις συμφωνίες που είχαν υπογραφεί. Συνολικά, περίπου 350.000 Τούρκοι και Πομάκοι έφυγαν από τη χώρα το διάστημα 1878-1912.

Μετά την ήττα της στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Βουλγαρία υποχρεώθηκε με τη συνθήκη του Neuilly (1919) να αναγνωρίσει το δικαίωμα των μουσουλμανικών της μειονοτήτων να μαθαίνουν τουρκικά και να ασκούν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Έτσι, ιδρύθηκε θρησκευτικό κολλέγιο στο Σούμεν και στη Σόφια, και λειτούργησαν τζαμιά και ιεροσπουδαστήρια στα περισσότερα χωριά²².

Υπήρχε, ωστόσο, μία διάχυτη αίσθηση πως έπρεπε να απαλλαγεί το νέο κράτος από το ανατολίτικο, «βαρβαρικό», «άγριο» στοιχείο που το κρατούσε εγκλωβισμένο στο παρελθόν υπό τον Οθωμανικό ζυγό. Η συνύπαρξη χριστιανών και μουσουλμάνων και οι επιμειξίες τους είχαν αμβλύνει τις πολιτιστικές διαφορές των δύο κοινοτήτων και αυτό θεωρούνταν ανασταλτικός παράγοντας για την εξέλιξη του νέου κράτους²³.

Μετά τη βίαιη απομάκρυνση της κυβέρνησης Σταμπολίσκι το 1923, πολλά κεκτημένα της τουρκικής μειονότητας χάθηκαν. Σταμάτησε η κρατική επιχορήγηση των τουρκικών σχολείων και οι συντάξεις των Τούρκων δασκάλων, και περιορίστηκε η έκδοση τουρκικών εφημερίδων. Ταυτόχρονα, το όραμα του παντουρανισμού του Κεμάλ φόβισε τις βουλγαρικές αρχές με την απήχηση που είχε στους Τούρκους και τις οδήγησε σε μια σκληρή εκστρατεία για την πλήρη αφομοίωση τους ή εναλλακτικά τον εκδιωγμό τους. Μεγάλος αριθμός Τούρκων μετανάστευσε στην Τουρκία τα έτη 1927, 1933 και 1935.

Μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1934, η κατάσταση επιδεινώθηκε. Σταμάτησαν να εκδίδονται τουρκικές εφημερίδες, έκλεισαν σχολεία και εθνικιστικές ομάδες έκαναν επιθέσεις στους Τούρκους συμπολίτες τους, πιέζοντάς τους να εγκαταλείψουν τις παραδοσιακές τους ενδυμασίες, τη γλώσσα και τις θρησκευτικές τους πρακτικές.

²⁰ http://www.islamawareness.net/Europe/Bulgaria/bulgaria_article0003.pdf, σελ. 1-3

²¹ Neuburger M.: *The orient within - muslim minorities and the negotiation of nationhood in modern Bulgaria*, (Cornwell University Press, New York, 2004), σελ. 35

²² http://www.islamawareness.net/Europe/Bulgaria/bulgaria_article0003.pdf, σελ. 6-7

²³ Neuburger M.: *The orient within-muslim minorities and the negotiation of nationhood in modern Bulgaria*, ό. π., σελ. 3, 19, 25, 28

Με την εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος (1944), η κατάσταση άλλαξε. Το Σύνταγμα Δημητρόφ (1947) αποδέχθηκε την ύπαρξη μειονοτήτων και αναγνώρισε το δικαίωμά τους να μαθαίνουν τη μητρική τους γλώσσα. Άνοιξαν ξανά τα τουρκικά σχολεία και ξεκίνησε μία προσπάθεια να ανέβει το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο της μουσουλμανικής μειονότητας. Αναφορικά με τη θρησκεία όμως, αν και το 1949 ψηφίστηκε νόμος που προέβλεπε θρησκευτική ελευθερία για όλους, στην πράξη το 1952 απαγορεύτηκε η διδασκαλία της θρησκείας στα σχολεία.

Οι προσπάθειες αυτές δεν οδήγησαν στην αφομοίωση του τουρκικού πληθυσμού, παρά ακολούθησε το 1951 μία μαζική φυγή Τούρκων στην Τουρκία (περίπου 155.000), κατά τους Βούλγαρους οικειοθελής, κατά τους Τούρκους καταναγκαστική.

Προσωρινά υπήρξε μία ανακούφιση και η χώρα άλλαξε πολιτική για άλλη μία φορά. Η ηγεσία έδειξε πιο ανεκτικό πρόσωπο, ανοίγοντας τμήμα τουρκικής φιλολογίας στο πανεπιστήμιο της Σόφιας, τμήματα εκπαίδευσης δασκάλων της τουρκικής γλώσσας, θέατρα και πολιτιστικά κέντρα.

Μια πιο εντατική προσπάθεια εξάλειψης του τουρκικού στοιχείου ξεκίνησε το 1958 με τη συγχώνευση των τουρκικών με τα βουλγαρικά σχολεία. Μέχρι το 1972 είχε απαγορευθεί η διδασκαλία της τουρκικής γλώσσας σε όλα τα σχολεία όλων των βαθμίδων. Το σύνταγμα μάλιστα του 1971 αντικατέστησε τη λέξη μειονότητα με τον όρο πολίτες μη βουλγαρικής καταγωγής²⁴.

Το 1984-1989 έλαβε χώρα η «διαδικασία αναγέννησης» των Τούρκων της Βουλγαρίας, μία αυστηρή εκστρατεία αφομοίωσης του τουρκικού πληθυσμού, η οποία έγινε σε δυο στάδια: τον Ιανουάριο του 1985 άλλαξαν τα ονόματά των Τούρκων στην περιοχή της Ροδόπης και ένα μήνα μετά εξαπλώθηκε η διαδικασία σε ολόκληρη τη Βουλγαρία. Απαγορεύτηκε η χρήση της τουρκικής γλώσσας και οι Τούρκοι πολίτες δεν μπορούσαν να εργαστούν ή να πάρουν συντάξεις χωρίς τις νέες τους ταυτότητες. Κάποια εμπορικά καταστήματα αρνούσαν να εξυπηρετήσουν Τούρκους και σταμάτησαν οι ραδιοφωνικές εκπομπές στα τουρκικά καθώς και ο τουρκικός τύπος. Την ίδια επίθεση δέχτηκαν και οι τουρκικές παραδόσεις, τα έθιμα και η θρησκεία. Έκλεισαν πολλά τζαμιά και απαγορεύτηκε να φορούν φέσι και σαλβάρι. Όσοι αντέδρασαν, δέχτηκαν ψυχολογική αλλά και σωματική βία, συνελήφθησαν, άλλοι εξορίστηκαν στο νησί Μπελέν και άλλοι δολοφονήθηκαν.

Καλλιεργήθηκε παράλληλα η ιδέα ότι οι Τούρκοι ανακάλυπταν τη χαμένη βουλγαρική τους συνείδηση και για αυτόν τον λόγο επέλεξαν νέα ονόματα. Κυκλοφόρησαν μάλιστα έρευνες που αποδείκνυαν τη βουλγαρική τους καταγωγή, και επιστρατεύτηκε και η τέχνη για τον ίδιο σκοπό.

Οι λόγοι που οδήγησαν στη «διαδικασία αναγέννησης» εικάζεται πως σχετίζονται με την αύξηση του πληθυσμού της τουρκικής μειονότητας που θεωρήθηκε πως εγκυμονούσε κινδύνους για τη σταθερότητα της περιοχής, καθώς και η τουρκική προπαγάνδα που επηρέαζε τα μέλη της μειονότητας. Αφορμές μπορεί να υπήρξαν και οι τρομοκρατικές επιθέσεις που έγιναν το 1983-1984 και αποδόθηκαν σε Τούρκους.

Πέρα από την αντίδραση που πρόβαλλαν ατομικά οι πολίτες, σταδιακά άρχισαν να σχηματίζονται οργανωμένες ομάδες αντίστασης που προετοίμασαν το έδαφος για τις μαζικές διαδηλώσεις του 1989. Τον Μάιο εκείνης της χρονιάς χιλιάδες Τούρκοι έκαναν πορείες και απεργία πείνας διεκδικώντας τα παλιά τους ονόματα και

²⁴ http://www.islamawareness.net/Europe/Bulgaria/bulgaria_article0003.pdf, σελ. 9-19

τα δικαιώματα που στερούνταν. Ακολούθησαν συμπλοκές με τις αρχές, συλλήψεις, υπήρξαν ακόμη και θύματα, ώσπου ο Ζίβκοφ έδωσε το δικαίωμα να φύγουν από τη χώρα όσοι το επιθυμούσαν. Ακολούθησε η τεράστια φυγή των 350.000 Τούρκων που έμεινε γνωστή ως «η μεγάλη εκδρομή».

Η ανατροπή του Ζίβκοφ τον Νοέμβριο του 1989 σήμανε την πορεία της χώρας προς τη δημοκρατία και την αλλαγή της κατάστασης για τις μειονότητες, την οποία υποχρεώθηκε να βελτιώσει η Βουλγαρία για να ενταχθεί στους ευρωπαϊκούς οργανισμούς ασφάλειας και οικονομικής ενοποίησης²⁵.

Το 1990 αποφασίστηκε να δοθούν τα αρχικά τους ονόματα πίσω στους Τούρκους και με το σύνταγμα του 1991 κατοχυρώθηκε το δικαίωμά τους να μαθαίνουν τη γλώσσα τους και να λατρεύουν τη θρησκεία τους ελεύθερα. Ιδρύθηκε το γραφείο του μεγάλου μουφτή στη Σόφια και σταδιακά άρχισαν να διδάσκονται τα τουρκικά στα σχολεία. Το υπουργείο παιδείας άρχισε να εκπαιδεύει δασκάλους στα τουρκικά και να εκδίδει νέα σχολικά εγχειρίδια. Μπορούν σήμερα να μαθαίνουν τουρκικά τα πρώτα οκτώ χρόνια της σχολικής τους ζωής μέχρι τρεις ώρες την εβδομάδα. Ξανάρχισαν να εκδίδονται τουρκικά περιοδικά και να προβάλλονται ειδήσεις στα τουρκικά στην τηλεόραση.

Το 1990 ιδρύθηκε το Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες με αρχηγό τον Αχμέτ Ντογκάν. Αρχικά διακήρυσσε πως σκοπός του ήταν η διαφύλαξη των δικαιωμάτων της μουσουλμανικής μειονότητας, σήμερα όμως ισχυρίζεται πως πρεσβεύει την προστασία όλων των Βούλγαρων πολιτών κατά του εθνικιστικού σωβινισμού και του θρησκευτικού φανατισμού²⁶. Το κόμμα αυτό έχει παίξει ένα διαμεσολαβητικό ρόλο στις ενδοεθνοτικές συγκρούσεις και έχει βοηθήσει αρκετά τη μουσουλμανική μειονότητα. Βέβαια, δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τα τεράστια οικονομικά προβλήματα της μειονότητας και για αυτόν τον λόγο έχει χάσει την αρχική εκλογική του δύναμη²⁷.

Σήμερα η στάση της Βουλγαρίας απέναντι στους Τούρκους πολίτες της έχει βελτιωθεί σημαντικά. Η ίδια η Τουρκία μάλιστα την ευχαρίστησε για αυτό δημόσια το 1999. Παραμένουν οικονομικής φύσεως προβλήματα βέβαια, όμως η διάθεση των δύο χωρών να συνεργαστούν είναι προς το παρόν θετική. Εξακολουθούν να αναφέρονται, βέβαια, περιστατικά διακρίσεων²⁸, επιθέσεις σε τζαμιά και σπίτια μουσουλμάνων και αναβλητικότητα των αρχών στη χορήγηση αδειών για τη δημιουργία νέων χώρων λατρείας. Έχει σημειωθεί μάλιστα μια προσπάθεια να αλλάξουν τα τουρκικά τοπωνύμια σε βουλγαρικά σε κάποιες περιοχές²⁹.

Ο στρατός δίνει άλλη μια μαρτυρία της διάκρισης κατά των Τούρκων και των μουσουλμάνων γενικότερα, καθώς μέχρι πρόσφατα εντάσσονταν σε ειδικές μονάδες μεταφορών και κατασκευών και όχι στα ένοπλα σώματα. Μολονότι τελευταία έχει σταματήσει αυτό, ακόμη εκφράζονται φόβοι για την ομαλή συνύπαρξή τους με τους Βούλγαρους³⁰.

²⁵ <http://www.idec.gr/iier/new/Tomos%2015/rossoglou.pdf>, σελ. 53-59

²⁶ <http://www.antrocom.net/upload/sub/antrocom/080212/03-Antrocom.pdf>, σελ. 317-318

²⁷ <http://www.idec.gr/iier/new/Tomos%2015/rossoglou.pdf>, σελ. 62-66

²⁸ http://www.ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_I/issue_4/petkova.pdf, σελ. 57

²⁹ <http://www.dw.de/>

³⁰ http://hudoc.ecri.coe.int/XMLEcri/ENGLISH/Cycle_03/03_CbC_eng/BGR-CbC-III-2004-2-ENG.pdf, σελ. 14

Εκκρεμούν ακόμη το ζήτημα της αποζημίωσης των θυμάτων της «διαδικασίας αναγέννησης», το ζήτημα της απόδοσης των συντάξεων που δικαιούνται όσοι Τούρκοι έχουν μεταναστεύσει στην Τουρκία και το ζήτημα της επιστροφής των περιουσιών τους που περιήλθαν στο κράτος από το κομμουνιστικό καθεστώς³¹.

Ρομά

Οι Ρομά της Βουλγαρίας είναι κατανεμημένοι σε όλες τις περιφέρειές της και κυρίως στη Μοντάνα και το Σλίβεν. Οι μεγαλύτερες συνοικίες τους είναι το Στολιπινόβο στη Φιλιπούπολη και η Φακουλτέτα στη Σόφια. Ο πραγματικός τους αριθμός υπολογίζεται πως μπορεί να φτάνει τις 700.000. Η Βουλγαρία έχει τον μεγαλύτερο πληθυσμό Ρομά στην Ευρώπη.

Τα πρώτα ίχνη των Ρομά στη Βουλγαρία εντοπίζονται τον 13^ο-14^ο αιώνα, όταν ήρθαν στα Βαλκάνια με τους Οθωμανούς ως στρατιωτικοί ακόλουθοι. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, εισέβαλλε στη χώρα δεύτερο κύμα Ρομά από τη Βλαχία και τη Μολδαβία.³²

Μέχρι τη δεκαετία του 1930 οι Ρομά ζούσαν νομαδικά στην ύπαιθρο, σταδιακά όμως άρχισαν να εγκαθίστανται σε μαχαλάδες στα προάστια των πόλεων. Από το 1944 επιβλήθηκε η μόνιμη εγκατάστασή τους σε χωριά και σε πόλεις. Σκοπός ήταν να διαλύσουν τις γκετοποιημένες περιοχές και να τους διασκορπίσουν³³.

Μετά την κήρυξη της ανεξαρτησίας της Βουλγαρίας, οι μουσουλμάνοι Ρομά βρέθηκαν αντιμέτωποι με βίαιες εκστρατείες αφομοίωσης. Το 1958 υποχρεώθηκαν να αλλάξουν τα ονόματά τους, έκλεισαν το θέατρό τους και έπαψαν να εκδίδονται οι εφημερίδες τους. Στα τέλη της δεκαετίας του 1950, 5.000 μουσουλμάνοι Ρομά μετανάστευσαν στην Τουρκία. Μέσα στα πλαίσια της «διαδικασίας αναγέννησης» του κομμουνιστικού καθεστώτος έπρεπε να απαλλαγούν από κάθε τουρκικό στοιχείο είτε αυτό είχε να κάνει με τη γλώσσα, τη θρησκεία, την ενδυμασία ή τον τρόπο ζωής τους³⁴.

Μετά το τέλος του κομμουνισμού αποκαταστάθηκαν τα δικαιώματά τους, επανεκδόθηκαν οι εφημερίδες τους και ξανάρχισαν καλλιτεχνικά δρώμενα. Ταυτόχρονα όμως η δυσχερής οικονομική τους κατάσταση έκανε πολλούς να επιστρέψουν στη νομαδική ζωή ή να μεταναστεύσουν σε άλλες χώρες. Πολλοί Ρομά αναγκάζονταν να διασχίζουν τα σύνορα της χώρας για να δουλέψουν στο εξωτερικό για μερικούς μήνες και μετά επέστρεφαν στα σπίτια τους³⁵.

Από το 1990 δημιουργήθηκαν αρκετά πολιτικά κόμματα για την προάσπιση των δικαιωμάτων των Ρομά που πήραν μέρος στην πολιτική σκηνή χωρίς όμως να ταυτίζονται μόνο με τη δική τους εθνική ομάδα³⁶.

³¹ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1581941&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>; II, 25, 39, 32, 33, 35, 38

³² <http://www.webcitation.org/query?url=http://www.geocities.com/~Patrin/bulgaria-hstry.htm&date=2009-10-26+00:36:53> παρ. 2, 7, 8

³³ http://nomadicpeoples.info/pdf/NP_journal_back_issues/Bulgarian_Gypsies_C_Silverman.pdf
σελ. 53

³⁴ http://ec.europa.eu/languages/euromosaic/bg1_en.htm

³⁵ Slavkova M.: Being Gypsy in Europe. The Case of Bulgarian Roma Workers in Spain, *Balkanologie*, Vol XI, No 1-2, Décembre 2008

³⁶ <http://www.minorityrights.org/2433/bulgaria/roma.html>, παρ. 3

Το 1999 η κυβέρνηση ξεκίνησε το Πρόγραμμα-Πλαίσιο για την Ισότιμη Ένταξη των Ρομά στη βουλγαρική κοινωνία και το 2005 ξεκίνησε το δεκαετές Εθνικό Πρόγραμμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης των Ρομά. Στόχοι του προγράμματος ήταν η βελτίωση της στέγασης³⁷, η ενίσχυση της εκπαίδευσης, η αντιμετώπιση της ανεργίας³⁸, η καλύτερη παροχή ιατρικής περίθαλψης³⁹ και η εξάλειψη του ρατσισμού και των διακρίσεων κατά των Ρομά⁴⁰.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ωστόσο, το 12% των Ρομά είναι αγράμματοι και το 23% των παιδιών 7-15 ετών δεν φοιτούν σε σχολείο⁴¹. Συνήθως φοιτούν σε σχολεία απομονωμένα, υποβαθμισμένα, με δασκάλους που δεν μιλούν τη γλώσσα τους⁴². Στο παρελθόν μάλιστα πολλά από τα παιδιά των Ρομά πήγαιναν σε σχολεία για παιδιά με ειδικές ανάγκες ή με παραβατική συμπεριφορά, κάτι που σταμάτησε επίσημα το 2002. Το 2003 άρχισαν προγράμματα εκπαίδευσης δασκάλων Ρομά σε δύο πανεπιστήμια και έγιναν πιο συγκεκριμένα σχέδια για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού. Το 2006 άρχισε μια προσπάθεια να αποκετοποιηθούν τα σχολεία των Ρομά και να αρχίσουν να αναμειγνύονται με άλλους μαθητές⁴³.

Ήδη 4.000 μαθητές έχουν μεταφερθεί σε άλλα σχολεία. Τα παιδιά αρχίζουν να πηγαίνουν σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία και διορίζονται εκπαιδευτικοί πιο εξειδικευμένοι για να βοηθήσουν την ομαλή ένταξη των παιδιών στο σχολείο. Από το 1998 μπορούν να διδάσκονται τη γλώσσα τους για ένα τετράωρο την εβδομάδα. Υπάρχουν βέβαια λιγοστοί Ρομά που ασχολούνται με τη διδασκαλία της γλώσσας και είναι δύσκολη η ένταξή της στο σχολικό πρόγραμμα, όμως γίνεται προσπάθεια να διορθωθεί αυτό.

Σύμφωνα με την έρευνα της Παγκόσμιας Τράπεζας το 2011, η Βουλγαρία χάνει 500.000.000€ από την αποτυχία ένταξης των Ρομά. Μόνο το 16% παίρνουν επιδόματα κοινωνικής ασφάλισης και μόνο το 13% έχουν απολυτήριο γυμνασίου. Ένα μεγάλο μέρος των Ρομά ζει κάτω από το όριο της φτώχειας και εμπλέκονται σε εγκληματικές δραστηριότητες⁴⁴.

³⁷http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_fcnmdocs/PDF_3rd_SR_Bulgaria_en.pdf, σελ. 10-11. Το πρόγραμμα για τη βελτίωση της στέγασης προβλέπει να γίνουν έργα για τη βελτίωση της οδοποιίας, την ευκολότερη πρόσβαση στα μαζικά μέσα συγκοινωνίας και την βελτίωση του συστήματος ύδρευσης και αποχέτευσης. Γίνεται προσπάθεια να νομιμοποιηθούν πολλά από τα κτίρια που είναι αυθαίρετα και να ελεγχθούν οι παράνομες εξώσεις.

³⁸<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1581941&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>: IV.57 Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής διοργανώνει εκπαιδευτικά σεμινάρια για να βοηθήσει νεαρούς Ρομά να αναζητήσουν εργασία. Το 2007, περίπου 22.000 Ρομά συμμετείχαν σε τέτοια σεμινάρια όπου διδάσκουν και μορφωμένοι Ρομά. Δίνεται επιχορήγηση επίσης για την πρόσληψη εργαζομένων Ρομά.

³⁹Hammarberg T.: Report on Bulgaria, February 2010, Council of Europe, IV.60 (<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1581941&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>). Το υπουργείο υγείας προβλέπει τη δωρεάν νοσηλεία για τους πολίτες που δεν έχουν εισόδημα και καλύπτει τα έξοδα των τοκετών. Υπάρχουν κινητές μονάδες υγείας στη χώρα και έχουν διοριστεί ιατροί για την παροχή ιατρικής περίθαλψης στους Ρομά. Γίνονται ακόμα δωρεάν εμβολιασμοί των παιδιών και εκστρατείες ενημέρωσης των γονέων.

⁴⁰ http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_country_factsheets_2013/bulgaria_en.pdf

⁴¹ http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf, σελ. 5

⁴² http://ec.europa.eu/languages/euromosaic/bg1_en.htm:

⁴³ <http://www.minorityrights.org/2433/bulgaria/roma.html>, παρ. 6

⁴⁴ <http://www.bghelsinki.org/en/rights/minorities/>, παρ. 1

Σύμφωνα με την αναφορά της Βουλγαρίας το 2012 προς το Συμβούλιο της Ευρώπης, λειτουργεί Επιτροπή για την Προστασία κατά των Διακρίσεων που ασχολείται με τις καταγγελίες των πολιτών, Μόνιμη Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Αστυνομική Ηθική που ελέγχει τη συμπεριφορά των πειθαρχικών οργάνων, Διεύθυνση Επιθεώρησης που ερευνά ξεχωριστά κάθε καταγγελία για βίαιη μεταχείριση πολιτών και ο Συνήγορος του Πολίτη⁴⁵.

Ωστόσο, οι σαράντα μη κυβερνητικές οργανώσεις που προασπίζονται σήμερα τα δικαιώματα των Ρομά στη Βουλγαρία, καταγγέλλουν περιστατικά κακοποίησης πολιτών Ρομά από τις αρχές⁴⁶, αδυναμία προστασίας των παιδιών⁴⁷, αυθαιρεσίες από τις δημοτικές αρχές εις βάρος των Ρομά⁴⁸ και ομιλίες μίσους κατά των μειονοτήτων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης⁴⁹.

Δεν υπάρχουν τηλεοπτικές ή ραδιοφωνικές εκπομπές των Ρομά, υπάρχει όμως ένα τηλεοπτικό αφιέρωμα με τίτλο «ο κόσμος των Ρομά» και κυκλοφορούν κάποιες εφημερίδες⁵⁰.

Πομάκοι

Οι Πομάκοι ή Αχριάνες⁵¹ θεωρούνται Σλαβο-Βούλγαροι με μητρική γλώσσα τη βουλγαρική και ισλαμική θρησκεία και έθιμα⁵². Ο ακριβής αριθμός των Πομάκων δεν είναι γνωστός, καθώς δεν αναγνωρίζονται ως ξεχωριστή εθνική ομάδα και άρα δεν καταμετρώνται στις απογραφές. Εκτιμάται πως είναι ανάμεσα στις 160.000 και 240.000⁵³.

Κατοικούν κυρίως στην οροσειρά της Ροδόπης, στις περιφέρειες Σμόλιαν, Κίρτζαλι, Πάζαρτζικ και Μπλαγκόεβγκραντ. Υπάρχουν επίσης κάποια πομακικά χωριά στις περιοχές Μπουργκάς, Λόβετς, Βέλικο Τάρνοβο και Ρούσε.

Την καταγωγή των Πομάκων τη διεκδικούν οι Βούλγαροι, οι Τούρκοι και οι Έλληνες. Οι Βούλγαροι, θεωρώντας τα πομακικά βουλγαρική διάλεκτο, θεωρούν τους Πομάκους Βούλγαρους που εξισλαμίστηκαν τον 16^ο-17^ο αιώνα, αλλά διατήρησαν κρυφά τη βουλγαρική τους ταυτότητα. Οι Τούρκοι τους θεωρούν απόγονους τουρκικών φυλών (Πετσενέγκων, Αβάρων και Κουμάνων) που εγκαταστάθηκαν στα Βαλκάνια πριν την Οθωμανική κατοχή. Οι Έλληνες υποστηρίζουν πως οι Πομάκοι ήταν αρχαίες θρακικές φυλές που εξελληνίστηκαν,

⁴⁵ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_fcnmdocs/PDF_3rd_SR_Bulgaria_en.pdf, σελ. 7, 9

⁴⁶ <http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/hrp24-12-98.html>

<http://www.hrw.org/reports/1993/08/01/increasing-violence-against-roma-bulgaria>

⁴⁷ <http://www.bghelsinki.org/en/publications/obektiv/sllavka-kukova/2011-08/roma-children-risk-and-unhitched-government-system/>

⁴⁸ <http://www.bghelsinki.org/en/publications/obektiv/hriisto-hristov/2011-08/bulgarian-downtown-and-roma-neighborhood-two-different-worlds-one-yambol/>

⁴⁹ http://osi.bg/?cy=10&lang=2&program=1&action=2&news_id=611

⁵⁰ http://ec.europa.eu/languages/euromosaic/bg1_en.htm

⁵¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Pomaks>

⁵² Poulton H.: *The Balkan minorities and states in conflict*, (Minority Rights Publications, London, 1993), σελ. 111

⁵³ <http://www.minorityrights.org/2431/bulgaria/bulgarianspeakingmuslimspomaks.html>, παρ. 1

εκλατινίστηκαν, έγιναν Σλάβοι και τελικά Ισλαμιστές⁵⁴.

Το 1876 οι Πομάκοι βοήθησαν τον Σουλτάνο να καταπνίξει την Απριλιανή επανάσταση των Βούλγαρων. Μετά το τέλος του Ρωσο-Τουρκικού Πολέμου, δεν συμμορφώθηκαν με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878) φοβούμενοι αντίποινα, επαναστάτησαν κατά της Ανατολικής Ρωμυλίας και δημιούργησαν τη Δημοκρατία του Ταμράς που διατηρήθηκε ως το 1886.

Κατά το τέλος του 1912 ξεκίνησε μία εκστρατεία βίαιου εκχριστιανισμού του πομακικού πληθυσμού. 150.000 Πομάκοι αναγκάστηκαν να βαπτιστούν και να αλλάξουν τα ονόματά τους σε βουλγαρικά. Οι βουλγαρικές αρχές παρουσίασαν αυτήν την αλλαγή ως μια οικειοθελή πράξη των Πομάκων που αναγνώριζαν πως ήταν Βούλγαροι και επέστρεφαν στις ρίζες τους.

Μετά την ήττα της Βουλγαρίας, το φθινόπωρο του 1913, η κυβέρνηση του Βασίλ Ραντοσλαβόφ αποφάσισε να δώσει το δικαίωμα στους Πομάκους να πάρουν πίσω τα παλιά τους ονόματα. Το δέχτηκαν με ενθουσιασμό, πράγμα που αποκάλυψε την ψευδή προπαγάνδα για την αλλαγή των ονομάτων⁵⁵.

Μέχρι τη δεκαετία του 1920 η Βουλγαρία είχε τους Πομάκους στο περιθώριο. Είτε τους ταύτιζε με τους Τούρκους και επιδίωκε τον εκδιωγμό τους, είτε απαιτούσε τον εκχριστιανισμό τους. Με τον τρόπο αυτό τους ωθούσε να ταυτίζονται μαζί τους. Τη δεκαετία του 1930 όμως, το κίνημα Ρόντινα προσπάθησε να αναδείξει τη βουλγαρική ταυτότητα των Πομάκων. Μεταφράστηκε το κοράνι στα βουλγαρικά, άρχισαν να χρησιμοποιούν τη γλώσσα αυτή στα τζαμιά και οι Πομάκοι άρχισαν να συμμετέχουν στις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης. Αργότερα ασκήθηκε πίεση στους Πομάκους να απαλλαγούν από κάθε μουσουλμανικό στοιχείο, από την ενδυμασία (φέσι ανδρών, σαλβάρι και μαντίλα γυναικών) μέχρι την περιτομή και άλλα θρησκευτικά έθιμα. Το διάστημα 1942-1944 το μεγαλύτερο μέρος των Πομάκων της κεντρικής Ροδόπης άλλαξαν τα ονόματά τους για δεύτερη φορά.⁵⁶

Το κομμουνιστικό καθεστώς αρχικά καταδίκασε την πολιτική και τις πρακτικές του κινήματος Ρόντινα και καταδίωξε ποινικά τους αρχηγούς του. Με το σύνταγμα του 1947 αναγνώρισε τις μειονότητες και το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση και τη λατρεία της θρησκείας τους. Άνοιξαν τα τουρκικά σχολεία ξανά και υπήρξε εκ νέου προώθηση των Πομάκων στην ανώτερη εκπαίδευση.

Μετά το 1948 η ηγεσία του κομμουνιστικού καθεστώτος άλλαξε ξανά στάση απέναντι στους Πομάκους. Άρχισε άλλη μια εκστρατεία αλλαγής ονομάτων, αποκήρυξης του ισλαμισμού και εγκατάλειψης κάθε μουσουλμανικού στοιχείου. Όσοι πρόβαλλαν αντίσταση, μετατοπίστηκαν από τα νότια της χώρας προς το κέντρο. Περιορίστηκαν οι μετακινήσεις τους και αυστηροποιήθηκε ο έλεγχος των συνόρων.

⁵⁴ <http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/pomaks.html>, παρ. 6-9. Κατά τους Βούλγαρους η λέξη Πομάκος προκύπτει από την τούρκικη λέξη pomogach που σημαίνει βοηθός ή από τη βουλγαρική λέξη pomochamedanci που σημαίνει εξισλαμισμένος. Η λέξη Αχριάνες (Achrijani) προέρχεται από την παλιότερη βουλγαρική λέξη Aagarjani που σημαίνει άπιστοι. Κατά τους Τούρκους η λέξη προέρχεται από την τούρκικη λέξη pomagach που σημαίνει βοηθός ή από την περσική λέξη ahiyan που αναφερόταν σε θρησκευτικές αδελφότητες. Κατά τους Έλληνες η λέξη πομάκος βγαίνει από το πόμαξ (πότης) και η λέξη Αχριάνες από τη θρακική φυλή Αγριάνες.

⁵⁵ http://www.islamawareness.net/Europe/Bulgaria/bulgaria_article0003.pdf, σελ. 4-6

⁵⁶ Eminov A.: Social Construction of Identities: Pomaks in Bulgaria, *JEMIE*, Vol 6, No 2, 2007, European Centre for Minority Issues, σελ. 9-10

Όλη αυτή η καταπίεση είχε ως αποτέλεσμα την ολοένα μεγαλύτερη ταύτιση των Πομάκων με τους Τούρκους. Το πολιτικό γραφείο της κεντρικής επιτροπής του κομμουνιστικού καθεστώτος διαπιστώνοντας το αυτό διεξήγαγε έρευνες στην περιοχή της Ροδόπης το διάστημα 1956-1958 για να αποδείξει τη βουλγαρική ταυτότητα των Πομάκων. Το 1962 πήρε μέτρα κατά της ταύτισης των Πομάκων με τους Τούρκους διακόπτοντας τη διδασκαλία της τουρκικής γλώσσας, απομακρύνοντας τους Πομάκους μαθητές από τους Τούρκους και απαγορεύοντας στους Τούρκους μουφτίδες να λειτουργούν στα πομακικά χωριά⁵⁷.

Το 1964 η ηγεσία, κρίνοντας αυστηρά τα μέτρα που είχαν παρθεί το τελευταίο διάστημα, προχώρησε σε μερική αποκατάσταση των ονομάτων των Πομάκων, μόνο για να επανέλθει δριμύτερη το 1970 με ακόμη σκληρότερη πολιτική. Το 1971-1973 έλαβε χώρα η τελευταία απόπειρα αφομοίωσης των Πομάκων, που βρήκε σθεναρή αντίσταση και οδήγησε σε συλλήψεις, ξυλοδαρμούς και δολοφονίες εκατοντάδων Πομάκων. Δόθηκε μία λίστα με επίσημα βουλγαρικά ονόματα από τα οποία μπορούσαν να διαλέξουν. Πολλοί διάλεξαν ονόματα δημοφιλών προσώπων. Υπό την απειλή όπλων συγκεντρώνονταν στις πλατείες, παρέδιδαν τις παλιές τους ταυτότητες και έπαιρναν νέες⁵⁸. Τελικά, μετά από διαμαρτυρίες και τη διεθνή κατακραυγή, οι Πομάκοι ξαναπήραν τα ονόματά τους μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος το 1989.

Σήμερα αρκετοί φοβούνται να δηλώσουν την πραγματική τους ταυτότητα, κι άλλοι επιλέγουν λόγω συμφερόντων την προσχώρηση στην τουρκική μειονότητα. Καθώς δεν υπάρχει κάποιο πολιτικό κόμμα που να τους αντιπροσωπεύει, επιλέγουν να στηρίζουν το Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες⁵⁹.

Στη δυτική Ροδόπη αυτοπροσδιορίζονται ως Τούρκοι, στην κεντρική τονίζουν τη βουλγαρική καταγωγή τους και στα ανατολικά και βορειοανατολικά δηλώνουν μουσουλμάνοι⁶⁰. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια ολοένα και περισσότεροι Πομάκοι αυτοπροσδιορίζονται ως Πομάκοι. Το 2008 σε μία εθνική συνέλευση δήλωσαν την επιθυμία τους να αναγνωριστούν ως ξεχωριστή εθνική ομάδα, να έχουν τηλεοπτικά προγράμματα και αντιπροσώπους στο κοινοβούλιο⁶¹.

Ρώσοι

Οι Ρώσοι της Βουλγαρίας κατοικούν κυρίως σε μεγάλες πόλεις όπως τη Σόφια, τη Φιλιππούπολη, τη Βάρνα, το Μπουργκάς.

Το πρώτο κύμα μεταναστών που ήρθε από τη Ρωσία ήταν Νεκρασοβίτες Κοζάκοι Παλαιάς Πίστης. Τα μέλη των κοινοτήτων αυτών ονομάζονται αλλιώς και Λιποβάνοι.

Το δεύτερο κύμα μεταναστών ήταν μέλη του Λευκού Στρατού που δραπέτευσαν στη Βουλγαρία μετά την ήττα τους από τον Κόκκινο Στρατό στον Ρωσικό εμφύλιο. Αρχικά ήρθαν περίπου 29.000, όμως κάποιοι επέστρεψαν στη Σοβιετική Ένωση και άλλοι απελάθηκαν από την κυβέρνηση Σταμπολίσκι.

⁵⁷ *ibid*, σελ. 11-12

⁵⁸ Poulton H.: *The Balkan minorities and states in conflict*, ό. π., σελ. 111-112

⁵⁹ Eminov A.: *Social Construction of Identities: Pomaks in Bulgaria*, ό. π., σελ. 13, 16, 18

⁶⁰ http://www.islamawareness.net/Europe/Bulgaria/bulgaria_article0003.pdf, σελ. 53

⁶¹ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1581941&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>., II.28

Το τρίτο κύμα μεταναστών ήρθε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με τη Βουλγαρία να αποτελεί πια μέλος του ανατολικού μπλοκ.

Σήμερα οι Ρώσοι της Βουλγαρίας έχουν ιδρύσει διάφορους συνδέσμους, όπως τον Σύνδεσμο Συμπατριωτών, τον Σύνδεσμο Ρώσων Πολιτών και την Κοινότητα Λευκών Φρουρών και είναι πλήρως ενταγμένοι στη βουλγαρική κοινωνία⁶².

Αρμένιοι

Οι Αρμένιοι σήμερα κατοικούν στις πόλεις Φιλιπούπολη, Βάρνα, Σόφια, Μπουργκάς και Ρούσε. Είναι περίπου 6.500⁶³.

Τα πρώτα ίχνη των Αρμενίων στη Βουλγαρία εντοπίζονται τον 5^ο αιώνα, όταν οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες τους χρησιμοποιούσαν ως στρατιώτες για να προστατέψουν τα βόρεια σύνορα της αυτοκρατορίας τους. Τον 6^ο-11^ο αιώνα πολλοί Αρμένιοι εγκαταστάθηκαν μόνιμα σε αυτά τα εδάφη, άλλοι ασπάστηκαν τον χριστιανισμό κι άλλοι το Ισλάμ. Το δεύτερο κύμα ήρθε τον 16^ο-17^ο αιώνα από τη Βλαχία, τη Μολδαβία και την Κριμαία.

Μετά την κήρυξη ανεξαρτησίας της Βουλγαρίας, το Σύνταγμα του Τάρνοβο (1879) αναγνώρισε ίσα δικαιώματα στους Αρμένιους. Την περίοδο εκείνη βρήκαν καταφύγιο στη χώρα 20.000 Αρμένιοι που έφυγαν για να γλυτώσουν από τις Χαμίντ δολοφονίες (1894-1896). Γρήγορα εντάχθηκαν στη νέα τους πατρίδα και συμμετείχαν στο πλευρό των Βούλγαρων στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913). Το 1922 ήρθαν άλλοι 25.000 Αρμένιοι, άλλοι καταδιωκόμενοι στη Μικρά Ασία και τη Θράκη από τους Τούρκους λόγω της χριστιανικής τους θρησκείας κι άλλοι έχοντας διασωθεί από τη γενοκτονία του 1915-1917.

Μέχρι το 1944 οι Αρμένιοι έχτισαν σχολεία, εκκλησίες, έκαναν επιχειρήσεις και ασχολήθηκαν με τη γεωργία ή με τεχνικά επαγγέλματα. Σπουδαίο ρόλο στην κοινότητα έπαιξε η Αρμένικη Αποστολική Εκκλησία που διοργάνωνε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Είχαν πολιτικά κόμματα και εξέδιδαν εφημερίδες.

Κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Βουλγαρία (1944-1989) οι περισσότερες εφημερίδες έπαψαν να εκδίδονται και έπαψαν να λειτουργούν τα πολιτικά τους κόμματα. Το μόνο που συνέχισε να υφίσταται ήταν το Yerevan, μία ένωση εκπαιδευτικών και πολιτιστικών οργανώσεων. Η εκκλησία μπήκε στο στόχαστρο, καθώς το κομμουνιστικό δόγμα πρέσβευε τον αθεϊσμό. Την περίοδο εκείνη πολλοί Αρμένιοι επέστρεψαν στην Αρμενία ή μετανάστευσαν στην Αμερική. Κάποιοι λόγω της οικονομικής κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης επέστρεψαν μετά από κάποια χρόνια στη Βουλγαρία.

Μετά το τέλος της κομμουνιστικής εποχής δημιουργήθηκαν νέες κοινωνικές και πολιτιστικές οργανώσεις που ξανάρχισαν τις δραστηριότητες για να διαφυλάξουν την πολιτιστική τους κληρονομιά. Το 1995 συγκροτήθηκε στη Σόφια το Συντονιστικό Συμβούλιο της Αρμένικης Κοινότητας στη Βουλγαρία που ασχολείται με τα ζητήματα της μειονότητας και αντιπροσωπεύει τους Αρμένιους στις συζητήσεις με την κυβέρνηση⁶⁴.

Τα μέλη της αρμένικης κοινότητας έχουν ισχυρούς δεσμούς μεταξύ τους. Οι νέοι έχουν απομακρυνθεί από την εκκλησία, μιλούν περισσότερο βουλγαρικά και

⁶² http://en.wikipedia.org/wiki/Russians_in_Bulgaria

⁶³ http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf, σελ. 23

⁶⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Armenians_in_Bulgaria

συνάπτουν σχέσεις με Βούλγαρους, ωστόσο δείχνουν μεγάλη αφοσίωση στην κοινότητά τους⁶⁵.

Η παλαιότερη γενιά ανησυχεί για την απόλυτη αυτή αφομοίωση των νέων, μια και εγκυμονεί τον κίνδυνο απώλειας της εθνικής τους ταυτότητας. Το διάστημα 1970-1990 τα οκτώ αρμένικα σχολεία της Βουλγαρίας παρέμειναν κλειστά και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να χαθεί η επαφή με την αρμένικη γλώσσα. Σήμερα τα παιδιά μπορούν να διδάσκονται μέχρι τρεις ώρες την εβδομάδα τη γλώσσα τους, όμως ήδη η πλειοψηφία δεν τη χρησιμοποιεί πια στη δημόσια ζωή. Υπάρχουν λιγοστοί Αρμένιοι δάσκαλοι και επικρατεί μια σύγχυση ανάμεσα στις δύο διαλέκτους της γλώσσας, καθώς ενώ οι Αρμένιοι της Βουλγαρίας μιλούσαν πάντα την ανατολική διάλεκτο, κατά τη διάρκεια του κομμουνισμού διδάσκονταν τη δυτική⁶⁶.

Βλάχοι

Οι Βλάχοι της Βουλγαρίας είναι 3.684⁶⁷. Ζουν στην κοιλάδα Τιμόκ και σε Βίντιν, Βράτσα, Πλέβεν. Υπάρχουν ακόμη κάποια βλάχικα χωριά κατά μήκος του Δούναβη μεταξύ Λομ και Νικοπόλ.

Έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις για την καταγωγή των Βλάχων. Το θέμα των Βλάχων της νοτίου Βαλκανικής υπήρξε θέμα πολιτικής διαμάχης με κύριους πρωταγωνιστές την ελληνική και τη ρουμανική πλευρά, με αποτέλεσμα άλλοι να ταυτίζονται με τους Ρουμάνους, άλλοι με τους Έλληνες και άλλοι να δηλώνουν Βλάχοι.

Κατά μία εκδοχή, λοιπόν, οι Βλάχοι είναι απόγονοι Ρωμαίων που έκαναν δεσμούς με γηγενείς πληθυσμούς και αλλού επέβαλλαν τη δική τους γλώσσα κι έθιμα, αλλού πάλι αφομοιώθηκαν. Κατά άλλη εκδοχή, πρόκειται για τον γηγενή πληθυσμό των Βαλκανίων που εκλατινίστηκε κατά τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Άλλοι υποστηρίζουν πως είναι απόγονοι αρχαίων Θρακών, ενώ οι Ρουμάνοι θεωρούν πως πρόκειται για δικούς τους πληθυσμούς που κατέβηκαν προς τον νότο⁶⁸.

Όταν ήρθαν οι Σλάβοι στα Βαλκάνια, κάποιοι από τους γηγενείς αυτούς πληθυσμούς κατευθύνθηκαν προς τα βουνά και ασχολήθηκαν με την κτηνοτροφία, ενώ όσοι έμειναν στον κάμπο σταδιακά αφομοιώθηκαν από τη σλάβικη κοινότητα.

Μέχρι το 1918 οι Βλάχοι είχαν διασκορπιστεί στην Ελλάδα, τη Βουλγαρία, την Αλβανία και τη Γιουγκοσλαβία. Πολλοί μετανάστευσαν στην Αμερική και τη Ρουμανία μέχρι το 1940. Μόνο μετά το 1980 και με την παρότρυνση της διασποράς άρχισαν οι Βλάχοι να στρέφουν το βλέμμα τους στην πολιτιστική τους κληρονομιά⁶⁹. Το Συμβούλιο της Ευρώπης μάλιστα το 1977 εξέφρασε τους φόβους του για τον πιθανό αφανισμό της αρουμανικής γλώσσας και κουλτούρας και έκανε προτάσεις για

⁶⁵ <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp10/6.3/6.3-14.pdf>, σελ. 68-69

⁶⁶ <http://oxbridgepartners.com/hratch/index.php/publications/articles/295-the-crisis-of-armenian-education-in-bulgaria>: Στη Σόφια λειτουργεί κάθε Σάββατο νηπιαγωγείο και δημοτικό, όπου τα παιδιά μαθαίνουν αρμένικα. Υπάρχει ένα νέο αρμένικο κέντρο στη Σιλίστρα και κυκλοφορούν τέσσερις εφημερίδες τους.

⁶⁷ http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf, σελ. 23

⁶⁸ http://dokumenta.scd-lunjina.org/free/The_Balkan_Vlachs-Aromanians.pdf, παρ. 5-6, 9

⁶⁹ <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/albania/balkan-vlachs-born-assimilate>, παρ. 16, 23

να αντιστραφεί η κατάσταση⁷⁰.

Ο Σύνδεσμος Βλάχων της Βουλγαρίας ιδρύθηκε το 1991 και από το 1993 εκδίδει το δίγλωσσο περιοδικό «Χρόνος». Το 1999 ιδρύθηκε στη Σόφια το κέντρο για την αρουμανική γλώσσα και τον πολιτισμό που εκδίδει το αρουμανικό δελτίο. Το 2003 ιδρύθηκε στη Σόφια ο Ρουμάνικος Εθνικός Σύνδεσμος που διοργανώνει καλλιτεχνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, εκδίδει στο Βίντιν το περιοδικό Ave, συνεργάζεται με επιχειρήσεις και ιδρύματα της Ρουμανίας με σκοπό να τονώσει τη ρουμάνικη εθνική συνείδηση των Βλάχων.

Αν και προβλέπεται να διδάσκονται τα παιδιά τη μητρική τους γλώσσα, αυτό δεν γίνεται γιατί τις περισσότερες φορές δεν θεωρείται επαρκής ο αριθμός των ενδιαφερόμενων μαθητών. Γίνονται κάποια μαθήματα στο Βιντίν και τη Σιλίστρα, κυρίως τα Σαββατοκύριακα⁷¹.

Εβραίοι

Οι Εβραίοι της Βουλγαρίας είναι σήμερα 1.162⁷². Σχεδόν όλοι μένουν στην πρωτεύουσα.

Το 681 Εβραίοι που ήταν υπό διωγμό στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία εγκαταστάθηκαν στα βουλγαρικά εδάφη. Το 967, επίσης, έμποροι Εβραίοι ήρθαν στη χώρα από την Ιταλία και τη Ραγκούσα.

Κατά τον Μεσαίωνα οι Εβραίοι της Βουλγαρίας ήταν Ρωμανιώτες μέχρι τον 14^ο-15^ο αιώνα, όταν ήρθαν Ασκεναζίτες από την Ουγγαρία και άλλα μέρη της Ευρώπης. Το 1494 ήρθαν Σεφαρδίτες από την Ισπανία. Τελικά υιοθέτησαν όλοι το δόγμα των Σεφαρδιτών και τη διάλεκτο Λαντίνο.

Μετά τον Ρωσο - Τουρκικό Πόλεμο και τη νίκη της Τουρκίας, οι Βούλγαροι θεωρώντας τους Εβραίους συμμάχους των Τούρκων, έκλεψαν τις περιουσίες τους και τους ανάγκασαν να φύγουν. Όσοι έμειναν, πολέμησαν στο πλευρό της Βουλγαρίας κατά της Σερβίας (1885), συμμετείχαν επίσης στους Βαλκανικούς και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Συνθήκη του Neuilly (1919) αναγνώρισε ίσα δικαιώματα στους Εβραίους, στην πράξη όμως υπήρχε ένα έντονο αντισημιτικό κλίμα. Δεν μπορούσαν να εργαστούν στο στρατό, στις τράπεζες, στις δημόσιες υπηρεσίες ούτε να αγοράσουν κτήματα. Το 1936 ιδρύθηκε μάλιστα η αντισημιτική οργάνωση Ράτνικ.

Το σιωνιστικό κίνημα που δημιουργήθηκε το 1882 γρήγορα βρήκε απήχηση σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Το 1900 αντιπρόσωποι των μελών των εβραϊκών κοινοτήτων εξέλεξαν μέλη που θα συνέθεταν το εκκλησιαστικό τους συμβούλιο και ψήφισαν ένα σύνταγμα που θα καθόριζε τη λειτουργία των σχολείων, των συναγωγών και της κοινότητας γενικότερα, δεν έγινε όμως δεκτό από την κυβέρνηση⁷³.

Το διάστημα 1919-1948, 7.000 Εβραίοι της Βουλγαρίας μετανάστευσαν στην Παλαιστίνη. Όσοι έμειναν στη Βουλγαρία, άνοιξαν επιχειρήσεις, ασχολήθηκαν με το εμπόριο και αναπτύχθηκαν οικονομικά.

Μετά το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Βουλγαρία συντάχθηκε στο πλευρό της Γερμανίας θέλοντας να πάρει πίσω τη Μακεδονία που είχε χάσει κατά

⁷⁰<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http%3A%2F%2Fassembly.coe.int%2FDocuments%2FAdoptedText%2Fta97%2FEREC1333.htm>

⁷¹ <http://www.hrmars.com/admin/pics/1038.pdf> σελ. 269-270

⁷² http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf, σελ. 23

⁷³ <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/vjw/bulgaria.html>

τον Α΄ Παγκόσμιο από τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα⁷⁴.

Το 1940 λοιπόν σύμφωνα με τις επιταγές της Γερμανίας, ο τσάρος Μπόρις ο Γ΄ και η κυβέρνηση ψήφισαν τον Νόμο για την Προστασία του Έθνους που προέβλεπε τον αποκλεισμό των Εβραίων από τον στρατό, τη δημόσια διοίκηση, την πολιτική και την ανώτατη εκπαίδευση. Απαγορεύτηκαν οι δεσμοί με Βούλγαρους καθώς και η χρήση βουλγαρικών ονομάτων. Δεν επιτρεπόταν να αγοράζουν οι Εβραίοι γη, κατασχέθηκαν τα πολύτιμα υπάρχοντά τους και τους επιβλήθηκαν βαρείς φόροι.

Το 1942 ζητήθηκε από τη βουλγαρική κυβέρνηση να απελάσει 20.000 Εβραίους. Ο υπουργός Εσωτερικών Γκαμπρόφσκι και ο επίτροπος για τα ζητήματα των Εβραίων Αλεξάντερ Μπελέβ συμφώνησαν, ωστόσο ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Ντίμιτερ Πεσέβ διαφώνησε, έπεισε πολλούς άλλους παράγοντες να αντιδράσουν και τελικά κατάφερε να σταματήσει τη διαδικασία.

Οι Βούλγαροι φέρθηκαν με σκληρότητα στους Εβραίους που έμειναν πίσω. Υποχρεώθηκαν να φορούν ένα κίτρινο αστέρι, το οποίο κοσμούσε και τις πόρτες των σπιτιών τους, δεν τους επιτρεπόταν να μετακινούνται, να ασχολούνται με το εμπόριο ή τις άλλες εργασίες τους. Εκατοντάδες νέοι Εβραίοι στάλθηκαν σε δύσκολα πόστα εργασίας και κατασχέθηκαν οι περιουσίες των οικογενειών τους.

Τον Αύγουστο του 1944 καταργήθηκε η επιτροπή για τα ζητήματα των Εβραίων και τον επόμενο μήνα αποσύρθηκαν τα σκληρά αντισημιτικά μέτρα. Το κομμουνιστικό καθεστώς επέτρεψε τη λειτουργία του εκκλησιαστικού συμβουλίου των Εβραίων και την κυκλοφορία εφημερίδας.

Η οικονομική όμως κατάσταση των Εβραίων ήταν άθλια. Τον Μάρτιο του 1945 η κυβέρνηση ψήφισε νόμο για την αποζημίωσή τους, κάτι που έγινε όμως μόνο μερικώς. Πολλοί Εβραίοι θέλησαν να φύγουν από τη χώρα, αρχικά όμως τους απαγορεύτηκε. Μετά το 1947 η κυβέρνηση άλλαξε στάση, μέσα στα πλαίσια μιας γενικότερης προσπάθειας για εθνική εκκαθάριση και επέτρεψε τη μετανάστευση. Μέχρι το 1951, 44.267 Εβραίοι έφυγαν στην Παλαιστίνη.

Σήμερα το Εβραϊκό Θρησκευτικό Συμβούλιο εξακολουθεί να διαχειρίζεται τα θρησκευτικά ζητήματα της κοινότητας και σε συνεργασία με την Εκπαιδευτική και Πολιτιστική Κοινότητα διοργανώνει εκδηλώσεις. Η εφημερίδα *Yevreski Vesti* εξακολουθεί να κυκλοφορεί, καθώς επίσης και μια ετήσια συλλογή από ιστορικές έρευνες το *Godishnik*.

Λειτουργεί μία μόνο συναγωγή στη Σόφια. Δεν υπάρχουν εκπαιδευτικά ιδρύματα για τους νέους, οι οποίοι έχουν αφομοιωθεί, μιλούν βουλγαρικά και συνάπτουν δεσμούς με Βούλγαρους. Μπορούν βέβαια να διδάσκονται τη γλώσσα τους μέχρι τρεις ώρες στο δημοτικό και το γυμνάσιο, όμως αυτό δεν γίνεται πρακτικά, καθώς δεν συμπληρώνεται ο απαιτούμενος αριθμός μαθητών. Τελευταία κάποια περιστατικά δείχνουν ένα αναδυόμενο αντισημιτικό κλίμα⁷⁵.

⁷⁴ http://www.aish.com/ho/i/The_Rescue_of_Bulgarian_Jewry.html

⁷⁵ <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/vjw/bulgaria.html>. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 κάποιοι εκδοτικοί οίκοι άρχισαν να εκδίδουν φασιστικά βιβλία που είχαν μεγάλη απήχηση στο κοινό. Το 2001 κυκλοφόρησαν στη Σόφια αφίσες του Χίτλερ. Το 2012 έγινε τρομοκρατική επίθεση σε εβραϊκό τουριστικό λεωφορείο στο Μπουργκάς με επτά θύματα.

Σαρακατσάνοι

Οι Σαρακατσάνοι ή Καρακατσάνοι⁷⁶ στη Βουλγαρία είναι 2.556⁷⁷. Κατοικούν στην οροσειρά του Αίμου, στο βουνό Ρίλα, και τη βορειοανατολική Βουλγαρία.

Οι Σαρακατσάνοι είναι ελληνικής καταγωγής. Είτε κατάγονται από αρχαίους Δωριείς που ζούσαν για αιώνες απομονωμένοι στα χωριά, είτε από χωρικούς που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τους αρχικούς τους καταυλισμούς και να ζήσουν νομαδικά, είτε είναι απόγονοι θρακικών φύλων που εξελληνίστηκαν.

Οι Σαρακατσάνοι περνούσαν τους θερινούς μήνες στα βουνά και επέστρεφαν στην πεδιάδα το χειμώνα. Μετά το 1947 όμως, με το κλείσιμο των συνόρων, πολλοί Σαρακατσάνοι έμειναν στις γειτονικές περιοχές της Ελλάδας⁷⁸.

Το 1990 ιδρύθηκε στο Σλίβεν η Ομοσπονδία Πολιτιστικών και Εκπαιδευτικών Συλλόγων Σαρακατσάνων της Βουλγαρίας με στόχο να διασώσει την πολιτισμική κληρονομιά τους⁷⁹. Είναι ενταγμένοι στη βουλγαρική κοινωνία, μιλούν βουλγαρικά και ελληνικά.

Βούλγαρο-Μακεδόνες

Οι Βούλγαρο-Μακεδόνες είναι 1.654⁸⁰. Μένουν στις περιοχές Πιρίν και Μπλαγκόεβγκραντ και σε Σόφια, Φιλιπούπολη, Μπουργκάς, Βάρνα, Πέρνικ και Κιουστεντίλ⁸¹.

Η περιοχή Πιρίν προσαρτήθηκε στη Βουλγαρία μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά το 1944 το κομμουνιστικό καθεστώς της Βουλγαρίας την αναγνώρισε ως αυτόνομο Μακεδονικό κράτος και καθιέρωσε ως επίσημη γλώσσα τη μακεδονική, παρά το ότι ως τότε οι περισσότεροι κάτοικοι εκείνων των περιοχών αισθάνονταν Βούλγαροι. Το 1947 η μακεδονική γλώσσα διδασκόταν στα σχολεία, κυκλοφορούσε εφημερίδα και ιδρύθηκε ο εκδοτικός οίκος «Μακεδονικό Βιβλίο»⁸².

Ωστόσο, μετά την επιδείνωση των σχέσεων Βουλγαρίας-Γιουγκοσλαβίας, η στάση της πρώτης άλλαξε απέναντι στους Βούλγαρο-Μακεδόνες και άρχισε να καταπιέζει τη νέα μακεδονική τους συνείδηση. Το 1958 ανακοινώθηκε και επίσημα πως δεν υπήρχε μακεδονικό έθνος, έπαψε να διδάσκεται η μακεδονική γλώσσα και ανακλήθηκαν οι ταυτότητες που είχαν δοθεί. Όσοι αντιστάθηκαν καταδιώχθηκαν και πολλοί εκδιώχθηκαν από τον τόπο τους.

⁷⁶ <http://en.wikipedia.org/wiki/Sarakatsani>. Το όνομα Σαρακατσάνος είτε προέρχεται από την τουρκική λέξη *karakaşan*, όπου *kara* σημαίνει μαύρο και *kaşan* δραπετής, την οποία χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι για να περιγράψουν τους Έλληνες Σαρακατσάνους με τη μαύρη φορεσιά που δραπετεύαν στα βουνά κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κατοχής της Ελλάδας, είτε αναφέρεται στο χωριό Σακαρέτσι, πατρίδα των Σαρακατσάνων.

⁷⁷ http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf, σελ. 23

⁷⁸ <http://www.karakachani.com/el/karakachanite/istoria-etnos.html>

⁷⁹ <http://www.karakachani.com/el/home/struktura.html>

<http://www.karakachani.com/el/home/istoria.html>. Έχει 15.000 μέλη και εννιά περιφερειακούς συλλόγους. Διοργανώνει τοπικές εκδηλώσεις και μερμνά για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και των σαρακατσάνικων χορών.

⁸⁰ http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf, σελ. 23

⁸¹ <http://www.minorityrights.org/2434/bulgaria/macedonians.html>, παρ. 1

⁸² <http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/CEDIME-Reports-Minorities-in-Bulgaria.html>, σελ. 7-8

Μετά το τέλος του κομμουνιστικού καθεστώτος, συστάθηκαν πολλά πολιτικά κόμματα για την προάσπιση των δικαιωμάτων των Βούλγαρο-Μακεδόνων. Το πιο γνωστό είναι η Ενωτική Μακεδονική Οργάνωση-ΟΜΟ-Ιλιντεν που ιδρύθηκε το 1989, δεν κατάφερε όμως να πάρει μέρος στις εκλογές, γιατί θεωρήθηκε πως παραβιάζει τον νόμο που απαγορεύει τη δημιουργία κομμάτων που απειλούν την ενότητα της χώρας⁸³. Μόλις το 1999 με την ονομασία πια UMO-Ιλιντεν-Πιρίν κατάφερε μετά και από την πίεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να νομιμοποιηθεί, όμως μία χρονιά αργότερα απαγορεύτηκε ξανά να συμμετέχει στην πολιτική ζωή της χώρας.

Αν και το 2001 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Στρασβούργου κατηγόρησε τη Βουλγαρία για παραβιάσεις του δικαιώματος του κόμματος αυτού να κάνει συνεδριάσεις, η Βουλγαρία κρατά μία εχθρική στάση απέναντί του, αντιμετωπίζοντάς το ως έναν επικίνδυνο αποσταθεροποιητικό παράγοντα. Αρνείται να δεχτεί την εντολή του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου το 2005 να κάνει δεκτό το κόμμα, υποστηρίζοντας τον ενδοκρατικό νόμο έναντι του διεθνούς. Μολονότι μετά την ένταξη της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση η έξωθεν πίεση να συμμορφωθεί είναι εντονότερη, εξακολουθούν να γίνονται καταγγελίες από το κόμμα⁸⁴.

Εφόσον η βουλγαρική κυβέρνηση δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη μακεδονικής μειονότητας, δεν υπάρχει πρόβλεψη για εκμάθηση της μακεδονικής γλώσσας. Οι Βούλγαρο-Μακεδόνες μιλούν βουλγαρικά, αλλά κάποιοι εξακολουθούν να μιλούν τα μακεδονικά στην ιδιωτική τους ζωή. Είναι μορφωμένοι και οι περιοχές όπου κατοικούν είναι σε σχετικά καλή οικονομική κατάσταση.

Έλληνες

Οι Έλληνες στη Βουλγαρία εκτιμάται πως είναι 1.379⁸⁵. Ζουν, κυρίως, σε Σόφια και Φιλιπούπολη, καθώς και στην παραθαλάσσια ζώνη της χώρας.

Πρώτοι οι Μιλήσιοι και οι Δωριείς δημιούργησαν αποικίες στην παραθαλάσσια περιοχή, στα νότια του ποταμού Τόντζου και στις πόλεις Φιλιπούπολη, Στενήμαχο, Χασκίοι και Παζαρτζίκ τον 7^ο αιώνα π.Χ.

Τον 18^ο-19^ο αιώνα, Έλληνες από τη Μακεδονία, την Ήπειρο, τη Μικρά Ασία και τον Πόντο μετακινήθηκαν προς την ανατολική Θράκη και τη Ρωμυλία. Ασχολήθηκαν με το εμπόριο, άνοιξαν επιχειρήσεις, βιοτεχνίες, τράπεζες και γρήγορα κυριάρχησαν στην οικονομική ζωή της περιοχής. Έχτισαν εκκλησίες και μοναστήρια, ίδρυσαν σχολεία, βιβλιοθήκες και εξέδωσαν εφημερίδες.

Με την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας το 1870 και την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Βουλγαρίας το 1878 γεννήθηκε ένα αίσθημα εθνικισμού που πυροδότησε ανταγωνισμό και έχθρα ανάμεσα σε Έλληνες και Βούλγαρους⁸⁶.

Το 1885 η Βουλγαρία προσάρτησε την Ανατολική Ρωμυλία και τότε άρχισε η αντίστροφη μέτρηση για τον ελληνικό πληθυσμό της. Καταργήθηκε η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα ελληνικά σχολεία και αντικαταστάθηκε από τη βουλγαρική,

⁸³ http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_PolitParties_excerpts_English.htm

⁸⁴ <http://www.minorityrights.org/2434/bulgaria/macedonians.html>, παρ. 9-10

⁸⁵ http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf, σελ. 23

⁸⁶ <http://blacksea.ehw.gr/Forms/fLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=12398>

πάρθηκαν μέτρα για να περιοριστεί η εμπορική δραστηριότητα των Ελλήνων και καταστράφηκαν ναοί και μοναστήρια.

Το 1906 μετά από ένα συλλαλητήριο στη Φιλιπούπολη, μέσα σε διάστημα λίγων ωρών καταστράφηκαν όλα τα ελληνικά κοινοτικά ιδρύματα και κήκε ολοσχερώς η πόλη της Αγχιάλου. Πολλοί Έλληνες τότε εγκατέλειψαν τη χώρα και μετά το 1914 ακολούθησε δεύτερο κύμα μαζικής αποχώρησης.

Όσοι παρέμειναν στη χώρα υπέστησαν βιαιοπραγίες, υποβλήθηκαν σε καταναγκαστική εργασία και πολλοί πέθαναν λόγω πείνας και κακουχιών. Παρά την ανταλλαγή των πληθυσμών που αποφασίστηκε στη Συνδιάσκεψη της Ειρήνης, η Βουλγαρία δεν σταμάτησε μέσω των κοιμάτων της να πιέζει τους Έλληνες να φύγουν, χωρίς να δέχεται όμως την επιστροφή των Βούλγαρων της Ελλάδας. Παραβιάζοντας τη Συνθήκη του Neuilly (1919), η Βουλγαρία δε δέχθηκε την επαναλειτουργία των ελληνικών σχολείων.

Το 1924 υπογράφηκε το Πρωτόκολλο Πολίτη - Καλκώφ για την προστασία των μειονοτήτων στις δυο χώρες, ωστόσο η Ελλάδα το 1925 ζήτησε την ακύρωσή του, καθώς η Βουλγαρία δεν το τηρούσε στην πραγματικότητα. Μετά από αυτό το γεγονός, η Βουλγαρία κράτησε ακόμη σκληρότερη στάση απέναντι στους Έλληνες, εκφοβίζοντάς τους συστηματικά και υφαρπάζοντας τις περιουσίες και τα κτήματά τους.

Τα πράγματα επιδείνωσε το ελληνο-βουλγαρικό συνοριακό επεισόδιο του 1925. Τα κοιμάτα συνέχισαν τη δράση τους και μέχρι το 1927 έφυγαν από τη Βουλγαρία 46.000 Έλληνες. Υπακούοντας τη Συνθήκη του Neuilly, η Βουλγαρία αποζημίωσε την Ελλάδα για λογαριασμό των ελληνικών κοινοτήτων της, όμως συνέχισε να εκφοβίζει όσους Έλληνες παρέμειναν στη χώρα⁸⁷.

Οι σημερινοί Έλληνες στη Βουλγαρία είναι αυτοί που μετανάστευσαν εκεί μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς και κάποιοι που ακολούθησαν μετά τον ελληνικό εμφύλιο. Μετά το 1990 ξεκίνησε νέο κύμα μετανάστευσης που γίνεται πιο έντονο σήμερα λόγω της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

Επίλογος

Η προσπάθεια της Βουλγαρίας να αφομοιώσει βίαια τις πολυπληθέστερες εθνικές της ομάδες απέτυχε και άφησε το αρνητικό της αποτύπωμα στην ιστορία της χώρας. Μετά την πτώση του κομμουνισμού και με την ένταξη στους ευρωπαϊκούς οργανισμούς η χώρα άλλαξε στάση και αποκατέστησε κάποιες παλιότερες αδικίες κυρίως κατά των Τούρκων πολιτών της. Η στάση που τηρεί σήμερα απέναντι στους Βλάχους και τους Σαρακατσάνους είναι μάλλον ουδέτερη, ενώ πάντα παίρνει τα εύσημα για την αντιμετώπιση των Αρμενίων και των Εβραίων⁸⁸. Η σχέση με τους Τούρκους παραμένει ταραχώδης και ενίοτε σημειώνονται περιστατικά θρησκευτικής βίας⁸⁹. Εκκρεμούν ακόμη το ζήτημα της αποδοχής του κόμματος των Βούλγαρο-Μακεδόνων, η αναγνώριση των Πομάκων ως ξεχωριστής μειονότητας, η πλήρης ένταξη των Ρομά και η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας των μειονοτήτων. Το

⁸⁷ Διβάνη Λ.: *Ελλάδα και μειονότητες*, (εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 1995), σελ. 349-371

⁸⁸ <http://www.google.com/cse?ie=UTF-8&q=koinova&cx=004554193289015646197%3Azmomwcr1xwc&ie=UTF-8&btnG=Search#gsc.tab=0&gsc.q=koinova&gsc.page=1>

⁸⁹ <http://www.refworld.org/country,,,BGR,,55a4fa6515,0.html>

βεβαρημένο παρελθόν δημιουργεί μια καχυποψία εκατέρωθεν, ωστόσο οι σχέσεις των μειονοτήτων με τους Βούλγαρους επαφίενται στην προσωπική καθημερινή επαφή⁹⁰.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Γραμματίκας Βασίλειος Ε.: *Η διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.*, (εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010)
 Διβάνη Λένα: *Ελλάδα και μειονότητες*, (εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 1995)

Ξενόγλωσση

Eminov Ali: Social Construction of Identities: Pomaks in Bulgaria, *JEMIE*, Vol 6, No 2, 2007, European Centre for Minority Issues
 Neuburger Mary: *The orient within - muslim minorities and the negotiation of nationhood in modern Bulgaria*, (Cornwell University Press, New York, 2004)
 Poulton Hugh: *The Balkan minorities and states in conflict*, (Minority Rights Publications, London, 1993)
 Slavkova Magdalena: Being Gypsy in Europe. The Case of Bulgarian Roma Workers in Spain, *Balkanologie*, Vol XI, No 1-2, Décembre 2008

Διαδικτυακοί τόποι

http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf
<http://www.parliament.bg/en/const>
<http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8881/preview>
https://osha.europa.eu/fop/bulgaria/bg/legislation/law/kt_en.stm
http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_Culture_excerpts_English.htm
http://hudoc.ecri.coe.int/XML/Ecri/ENGLISH/Cycle_03/03_CbC_eng/BGR-CbC-III-2004-2-ENG.pdf
http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_Education_English.htm
http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_EducRules_excerpts_English.htm
http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_EducHours_excerpts_English.htm
<http://www.erisee.org/downloads/2013/2/b/minority%20EDU-Bulgaria%202004.pdf>
<http://www.minorityrights.org/?lid=2426>
<http://www.legirel.cnrs.fr/spip.php?article540&lang=fr>
<https://www.google.gr/search?q=European+Treaty+Series+-+No.+157&oq=European+Treaty+Series+->

⁹⁰ <http://www.everyculture.com/Bo-Co/Bulgaria.html>, παρ. 14-15

+No.+157&aqs=chrome..69i57.702j0j8&sourceid=chrome&espv=210&es_sm=93&ie=UTF-8

http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/Bulgaria_Project_Guidelines.pdf

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/177.htm>

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/148.htm>

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1581941&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/189.htm>

<http://www.minorityrights.org/2430/bulgaria/turks.htm>

http://www.islamawareness.net/Europe/Bulgaria/bulgaria_article0003.pdf

<http://www.idec.gr/iier/new/Tomos%2015/rossoglou.pdf><http://www.antrocom.net/upload/sub/antrocom/080212/03-Antrocom.pdf>

http://www.ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_I/issue_4/petkova.pdf

<http://www.nato.int/acad/fellow/95-97/nikolov.pdf>

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.geocities.com/~Patrin/bulgaria-hstry.htm&date=2009-10-26+00:36:53>

http://nomadicpeoples.info/pdf/NP_journal_back_issues/Bulgarian_Gypsies_C_Silverman.pdf

<http://www.minorityrights.org/2433/bulgaria/roma.html>

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_fcnmdocs/PDF_3rd_SR_Bulgaria_en.pdf

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1581941&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_country_factsheets_2013/bulgaria_en.pdf

http://www.nsi.bg/census2011/PDOCS2/Census2011final_en.pdf

[http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+bg0087\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+bg0087))

<http://www.minorityrights.org/2433/bulgaria/roma.html>

<http://www.bghelsinki.org/en/rights/minorities/>

<http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/hrp24-12-98.html>

<http://www.hrw.org/reports/1993/08/01/increasing-violence-against-roma-bulgaria>

<http://www.bghelsinki.org/en/publications/obektiv/sllavka-kukova/2011-08/roma-children-risk-and-unhitched-government-system/>

<http://www.bghelsinki.org/en/publications/obektiv/hriisto-hristov/2011-08/bulgarian-downtown-and-roma-neighborhood-two-different-worlds-one-yambol/>

http://osi.bg/?cy=10&lang=2&program=1&action=2&news_id=611

<http://en.wikipedia.org/wiki/Pomaks>

<http://www.minorityrights.org/2431/bulgaria/bulgarianspeakingmuslimspomaks.html>

<http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/pomaks.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Russians_in_Bulgaria

http://en.wikipedia.org/wiki/Armenians_in_Bulgaria

<http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp10/6.3/6.3-14.pdf>

[http://oxbridgepartners.com/hratch/index.php/publications/articles/295-the-crisis-of-armenian-education-in-bulgaria:](http://oxbridgepartners.com/hratch/index.php/publications/articles/295-the-crisis-of-armenian-education-in-bulgaria)

http://dokumenta.scd-lunjina.org/free/The_Balkan_Vlachs-Aromanians.pdf

<http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/albania/balkan-vlachs-born-assimilate>

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http%3A%2F%2Fassembly.coe.int%2FDocuments%2FAdoptedText%2Fta97%2FEREC1333.htm>
<http://www.hrmars.com/admin/pics/1038.pdf>
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/vjw/bulgaria.html>
http://www.aish.com/ho/i/The_Rescue_of_Bulgarian_Jewry.html
<http://en.wikipedia.org/wiki/Sarakatsani>
<http://www.karakachani.com/el/karakachanite/istoria-etnos.html>
<http://www.karakachani.com/el/home/struktura.html>
<http://www.karakachani.com/el/home/istoria.html>
<http://www.minorityrights.org/2434/bulgaria/macedonians.html>
http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_PolitParties_excerpts_English.htm
<http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/CEDIME-Reports-Minorities-in-Bulgaria.html>
<http://blacksea.ehw.gr/Forms/fLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=12398>
<http://www.google.com/cse?ie=UTF-8&q=koinova&cx=004554193289015646197%3Azmomwcr1xwc&ie=UTF-8&btnG=Search#gsc.tab=0&gsc.q=koinova&gsc.page=1>
<http://www.everyculture.com/Bo-Co/Bulgaria.html>
[http://en.wikipedia.org/wiki/Attack_\(political_party\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Attack_(political_party))
http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Bulgaria/Bulgaria_Denominat_English.htm
<http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=10428&Language=EN>
<http://www.kirchenrecht.net/bg/relig.pdf>
<http://www.dw.de/>
<http://www.mustseebulgaria.com/galleries/minor-ethnic-groups-and-religious-communities-1#lang=en>